

Forskningssentre for miljøvennlig energi (FME)

Krav og retningslinjer, august 2020.

1 Formålet med dokumentet

Dette dokumentet angir krav og retningslinjer for ordningen "Forskningssentre for miljøvennlig energi (FME)". Dokumentet er et vedlegg til kontrakten mellom Norges forskningsråd (heretter Forskningsrådet) og prosjektansvarlig institusjon om finansiell støtte til FME (heretter omtalt som FME eller senteret), og inneholder utfyllende bestemmelser om ordningen og om organisering og drift av senteret.

2 Generelt om FME-ordningen

- 2.1 FME-ordningen er en nasjonal ordning som ivaretas av Norges forskningsråd. Norges forskningsråd står for den grunnleggende finansieringen av ordningen.
- 2.2 De overordnede målene for FME-ordningen er å bidra til å løse sentrale utfordringer på energiområdet, bidra til å utvikle løsninger for lavutslippssamfunnet og styrke innovasjonsevnen i næringslivet.

FME-ordningen skal

- Øke innovasjon og verdiskaping både hos næringsliv og forvaltning som deltar i sentrene og i det norske samfunnet for øvrig.
- Bidra til å redusere klimagassutslipp nasjonalt og internasjonalt, mer effektiv bruk av energi og større produksjon av fornybar energi.
- Fremme utvikling av forskningsmiljøer som ligger i den internasjonale forskningsfronten og som inngår i sterke nasjonale og internasjonale nettverk.
- Synliggjøre resultatene fra forskningen og bidra til en kunnskapsbasert debatt om miljøvennlig energi.

FME-ordningen skal primært bidra til å styrke innovasjonsevnen i næringslivet, men skal også fremme kvalitet og effektivitet i offentlig sektor. FME-ordningen gir brukerpartnerne mulighet for langsiktighet, kontinuitet og risikoavlastning i satsingen på forskning. For forskningsmiljøene gir FME mulighet for langsiktig kompetanseoppbygging gjennom forskning på et høyt internasjonalt nivå i nært samarbeid med brukere av forskningsresultatene.

- 2.3 Et FME er et tidsbegrenset forskningssenter der en forskningsinstitusjon er ansvarlig for virksomheten, i det etterfølgende betegnet som "vertsinstitusjonen". Et FME er

ikke et eget rettssubjekt. Vertsinstitusjoner for FME kan være universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Dersom et forskningsinstitutt er vertsinstitusjon, er det et krav at forskerutdanning blir tilfredsstillende ivaretatt gjennom samarbeid med et universitet eller en høyskole som har rett til å gi doktorgradsutdanning på feltet. Vertsinstitusjonen er prosjektansvarlig i kontrakten med Norges forskningsråd, og har ansvar for etablering, drift og avvikling av senteret. Vertsinstitusjonen har rett til å betegne senteret som et FME og benytte Forskningsrådets FME-logo.

- 2.4 Brukere av forskningsresultater skal delta i senterets virksomhet. Bedrifter og offentlige virksomheter som deltar i sentrene kalles med en fellesbetegnelse for *"brukerpartnere"*. Brukerpartnerne skal delta i sentrenes styring og forskning, og i finansieringen av senteret. Et senter må ha minst tre brukerpartnere.

Et FME kan ha en eller flere forskningsinstitusjoner som partnere. Slike deltakere betegnes som *"forskningspartnere"*. Et senter kan ha underleverandører som leverer tjenester til senteret.

- 2.5 Et FME kan ha internasjonale brukerpartnere og forskningspartnere. Det er anledning til å finansiere forskning som utføres ved utenlandske forskningsinstitusjoner med senterbevilgningen. En forutsetning for dette er at forskningen vil gi et vesentlig bidrag til å nå senterets mål og at det er i samsvar med målene for ordningen.

3 FME-konsortium

- 3.1 En sammenslutning som består av en vertsinstitusjon for et FME, senterets brukerpartnere og forskningspartnere, betegnes som et *"FME-konsortium"* og deltakerne betegnes som *"konsortiedeltakere"*. Konsortiedeltakerne skal bidra med egen forskningsinnsats og/eller finansielle ressurser i samsvar med finansieringsplanen for senteret. Et FME-konsortium kan etter nærmere bestemte regler endre sammensetning over tid.
- 3.2 Alle prosjektene som blir gjennomført i senteret, skal gjennomføres i faktisk samarbeid mellom forskningspartnerne og brukerpartnerne. "Faktisk samarbeid" er definert slik: Samarbeid mellom minst to uavhengige parter for å utveksle kunnskap eller teknologi eller for å nå et felles mål på grunnlag av arbeidsdeling, der partene i fellesskap definerer omfanget av samarbeidsprosjektet, bidrar til dets gjennomføring og deler risiko og resultater. En eller flere parter kan bære alle kostnadene for prosjektet og dermed fritta andre parter for finansiell risiko. Oppdragsforskning og yting av forskningstjenester anses ikke som en form for samarbeid.

Vertsinstitusjonen skal sørge for at det blir inngått en konsortieavtale mellom deltakerne i konsortiet. Konsortieavtalen skal regulere organiseringen og gjennomføringen av samarbeidet i konsortiet, samt rettigheter og plikter mellom konsortiedeltakerne. Konsortieavtalen skal ha bestemmelser som fastslår deltakernes plikt til å bidra med ressurser i henhold til senterets finansieringsplan, regler om adgangen til å slutte seg til og tre ut av FME-konsortiet og regler om arbeidsgiveransvar og bestemmelser om eiendomsrett, utnyttelsesrett, lisensiering, offentliggjøring av

prosjektresultater og fortrolighet, jf. punkt 11. Forskningsrådets veiledende mal for konsortieavtaler mellom deltakere i FME-konsortier er et innspill til hvordan rettigheter og plikter kan reguleres mellom deltakerne i et konsortium, med noen obligatoriske bestemmelser.

- 3.3 Vertsinstitusjonen er ansvarlig for at konsortieavtalen samsvarer med prinsippene i dette dokument og Forskningsrådets generelle kontraktsvilkår, og plikter å innta en bestemmelse i konsortieavtalen som fastsetter dette. Norges forskningsråds kjennskap til konsortieavtalen innebærer ingen godkjenning av eventuelle avvik fra prinsippene i dette dokument, eller fra Forskningsrådets generelle kontraktsvilkår. Konsortieavtalen oversendes Norges forskningsråd til orientering og er et vedlegg til kontrakten mellom Forskningsrådet og vertsinstitusjonen.

4 Prosjektbeskrivelse

Prosjektbeskrivelsen er styrende for virksomheten i senteret og er vedlegg til kontrakten mellom vertsinstitusjonen og Forskningsrådet. Det skal utarbeides en kommunikasjonsplan som beskriver formidlingstiltakene for senteret.

5 Organisering

Senteret skal inngå som en del av vertsinstitusjonens organisasjon og ledes av et eget styre. Senteret skal ha en sterk ledelse med stor faglig og administrativ selvstendighet. Senteret må være organisert slik at det kan realisere målene i prosjektbeskrivelsen på en effektiv måte, ha en organisasjons- og styringsform som er godt tilpasset vertsinstitusjonens organisasjon og etablere rutiner som sikrer et godt samspill med brukerpartnerne og forskningspartnerne i konsortiet.

6 Lokalisering

Et senter kan bestå av forskningsgrupper som er samlokaliserte eller være et "virtuelt" senter med ulik geografisk plassering av grupper eller partnere. Et senter skal underlegges én felles ledelse og én forskningsplan i samsvar med prosjektbeskrivelsen og ha effektive opplegg for kommunikasjon og for utveksling av personell mellom de ulike delene av senteret.

7 Styre og ledelse

- 7.1 Senterets styre skal bestå av representanter for deltakerne i konsortiet, dvs. vertsinstitusjonen, brukerpartnerne og forskningspartnerne. For å sikre at senteret har et sterkt brukerfokus, skal representantene for senterets brukerpartnerne ha flertall i styret. Styrets leder utpekes av vertsinstitusjonen i samråd med konsortiedeltakerne.
- 7.2 Styrets hovedoppgave er å bidra til at intensjoner og planer som ligger til grunn for kontrakten med Forskningsrådet blir innfridd, og at dette skjer innenfor vedtatte budsjett- og tidsrammer. Styret skal bidra til at samspillet mellom samarbeidspartnere i konsortiet fungerer på en god måte.

- 7.3 Senteret ledes av en senterleder med støtte av en ledergruppe. Senteret skal ha et godt administrativt støtteapparat. Senterlederen fungerer som prosjektleder i henhold til kontrakten mellom Norges forskningsråd og vertsinstitusjonen. Senterlederen må ha bakgrunn fra forskning og ha vist evne til forskningsledelse og teambygging. Lederen skal ha stor selvstendighet i faglig sammenheng og i spørsmål som gjelder rekruttering av personale til senteret. Senterleder og ledergruppe utpekes av vertsinstitusjonen i samråd med de øvrige deltakere i konsortiet. Det forventes at senterleder bruker en vesentlig del av sin arbeidstid til å lede senteret.
- 7.4 Det skal foreligge klare retningslinjer for senterets virksomhet når det gjelder ansvar og myndighet, herunder hvilke fullmakter styret er gitt, hvilke regler som gjelder for styrerepresentasjon og en beskrivelse av senterleders fullmakter. Styrets mandat må blant annet sikre at styret ikke treffer vedtak som griper inn i vertsinstitusjonens ansvarsområde.

8 Bemanning og personalansvar

- 8.1 Senteret skal bygges opp rundt forskere som har vist at de har potensial for å hevde seg på et høyt faglig nivå. Vertsinstitusjonen og de øvrige deltakerne i konsortiet fastsetter selv hvordan arbeidsgiveransvaret for personalet i senteret skal ivaretas, men senteret kan ikke ha arbeidsgiveransvar.
- 8.2 Senteret skal som en viktig del av sin virksomhet stå for forskerutdanning på sitt område. Ansvar for utdanning omfatter også mastergradsutdanning.
- 8.3 Senteret skal ved rekruttering av personell ivareta likestillingsperspektivet og arbeide aktivt for å tiltrekke seg fremragende nasjonale og utenlandske forskere. Senteret skal spesielt legge til rette for utveksling av personale mellom deltakerne i konsortiet og internasjonale samarbeidspartnere.

9 Finansiering

- 9.1 Senteret skal ha en finansierings- og kostnadsplan for første femårsperiode og den mulig etterfølgende treårsperiode. Disse planene inngår i kontrakten med Forskningsrådet. Det er Norges forskningsråd, sammen med et FME-konsortium, som bidrar med de ressurser som kreves for å ivareta virksomheten ved senteret.
- 9.2 Det skal settes opp budsjett over senterets kostnader i tråd med Forskningsrådets ordinære retningslinjer for dette. Forskningsrådets bevilgning til senteret kan maksimalt utgjøre 50 prosent av senterets samlede budsjett. Brukerpartnerne skal bidra med midler minst tilsvarende 50 prosent av Forskningsrådets bevilgning til senteret. Konsortiedeltakernes bidrag kan gis som kontantbidrag, personell som styres av senteret eller infrastruktur som er nødvendig for å gjennomføre forskningsaktiviteter i senteret. I vertsinstitusjonens bidrag til budsjett kan tas med lønnsutgifter og sosiale kostnader for den tid ansatte deltar i senterets aktiviteter, indirekte kostnader til drift av lokaler og utstyr og lignende. Avskrivningskostnader for

utstyr anskaffet spesielt for å kunne gjennomføre forskningen innenfor senteret kan også tas med. Forskningsrådet vil kunne godta at forskningsmidler som bidrar til å fremme virksomheten i senteret, eksempelvis EU-midler, prosjekt- eller strategiske bevilgninger fra Forskningsrådet eller andre kilder, medregnes i den andel som konsortiedeltakerne skal dekke. Det forutsettes at virksomheten inngår som en del av prosjektbeskrivelsen for senteret, jf. punkt 4. Aktiviteter i innovasjonsprosjekter støttet av Forskningsrådet kan ikke godskrives senterets budsjett.

- 9.3 Norges forskningsråd vil ved kontraktsinngåelse gi et tilsagn om finansiering for den første femårsperioden. Forskningsrådet forbeholder seg retten til å foreta korreksjoner i de årlige tilsagn basert på senterets framdriftsrapport, og eventuelle justeringer i senterets finansieringsplan og prosjektbeskrivelse som følge av kursendringer i forskningen eller endret finansieringsgrunnlag. Tilsagn for en eventuell siste treårsperiode gis etter vedtak om forlengelse av senterets funksjonsperiode. Bevilgningen fra Forskningsrådet kan overføres fra et år til det neste.
- 9.4 Foretakene¹ som deltar i konsortiet kan ikke få dekket noen av sine prosjektkostnader gjennom Forskningsrådets bevilgning. De kan dermed ikke motta statsstøtte gjennom Forskningsrådets bevilgning, men må bære sine kostnader selv. Med foretak menes i denne sammenheng bedrifter og andre som driver økonomisk aktivitet, dvs. som tilbyr varer eller tjenester i et marked.
- 9.5 Foretakene som deltar i konsortiet skal heller ikke motta indirekte statsstøtte gjennom gunstige vilkår for samarbeidet med forskningsorganisasjonene som deltar i konsortiet, se pkt. 11.
- 9.6 FME-ordningen åpner adgang for at sammensetningen av et FME-konsortium kan endres over tid. Fratreden fra konsortiet forutsettes å skje etter en oppsigelsestid på minst seks måneder. Hvis konsortiedeltakere trer ut av konsortiet med den følge at finansiering og nødvendig kompetanse bortfaller, må senterets styre søke å sikre tilførsel av de nødvendige ressurser som kreves for at virksomheten skal innfri målene i prosjektbeskrivelsen. Dersom det etter fratreden av partnere fra konsortiet ikke er mulig å innfri kravet om brukerfinansiering og medfinansiering, kan Forskningsrådet redusere sin bevilgning. Dersom endringene i konsortiet innebærer at viktige forutsetninger som lå til grunn for opprettelsen av senteret er falt bort, eller blir endret i vesentlig grad, kan Forskningsrådet heve avtalen med vertsinstitusjonen.

10 Faglig og administrativ oppfølging

- 10.1 Vertsinstitusjonen skal innen 20. januar hvert år sende Norges forskningsråd en regnskapsrapport med nærmere spesifiserte opplysninger.

¹ Forskningsinstitusjoner anses å drive ikke-økonomisk aktivitet når de driver forskning og utvikling i faktisk samarbeid med andre. ESA anser at forskning som forskningsinstitusjonen utfører i faktisk samarbeid med andre, etter statsstøtteregelverkets definisjon av begrepet, er en del av dens uavhengige forskning. For denne aktiviteten er forskningsinstitusjonen ikke å anse som et foretak

- 10.2 Vertsinstitusjonen skal innen 1. april hvert år sende Norges forskningsråd en årsrapport for det foregående år med resultatregnskap og noter.
- 10.3 Vertsinstitusjonen skal innen 1. desember hvert år sende en framdriftsrapport i samsvar med Norges forskningsråds system for elektronisk rapportering. Rapporten skal inneholde nærmere spesifiserte opplysninger om faglige og administrative forhold som grunnlag for Forskningsrådets årsrapport til departementene.
- 10.4 Søknad om prosjektendringer rapporteres løpende til Forskningsrådet via Mitt nettsted.
- 10.5 Vertsinstitusjonen skal innen 31. desember hvert år sende Norges forskningsråd en arbeidsplan for det etterfølgende år.
- 10.6 Forskningsrådet skal med hensiktsmessige mellomrom arrangere en "site visit" ved senteret, hvor det foretas en gjennomgang av utviklingen og arbeidet i senteret og planene framover. Representanter for FME-konsortiet, senterets styre, senterledelsen og Norges forskningsråd plikter å være til stede.
- 10.7 Om lag to år etter oppstart skal sentrene foreta en egevaluering etter et felles opplegg utarbeidet av Forskningsrådet. En undersøkelse blant brukerpartnerne skal inngå i egevalueringen. Resultatene fra egevalueringen skal diskuteres i senterets styre og presenteres for Norges forskningsråd på en "Site visit". Resultatene fra egevalueringen kan gi grunnlag for enkelte endringer i senterets aktiviteter.
- 10.8 Norges forskningsråd vil gjennomføre en evaluering av hvert senter om lag 3,5 år etter oppstart. Evalueringen vil gjøres etter et felles opplegg for sentrene og forankres i styresystemet i Norges forskningsråd. Evalueringskriteriene vil være basert på listen over suksesskriterier for FME-ordningen, jf. vedlegg til dette dokumentet. I tillegg til midtveisevalueringen, skal Norges forskningsråd foreta en bedømmelse av de administrative forholdene ved hvert senter. Sentrene vil få evalueringen til uttalelse.
- 10.9 Evalueringen, Forskningsrådets vurdering av de administrative forholdene ved senteret og senterets uttalelse til evalueringen, vil danne utgangspunkt for en beslutning om videreføring av det enkelte senter i en samlet åtteårsperiode etter oppstart, eller avvikling etter fem år. Styret i Norges forskningsråd, eller den Styret bemyndiger, fatter vedtak i saken.
- 11 **Eiendomsrett, utnyttelsesrett, lisensiering, offentliggjøring av prosjektresultater og fortrolighet**

Norges forskningsråds generelle vilkår for FoU-prosjekter om eiendomsrett, utnyttelsesrett, lisensiering og offentliggjøring av prosjektresultater og fortrolighet gjelder som utgangspunkt.

Konsortieavtalen skal ha nærmere bestemmelser som regulerer disse forholdene i samsvar med de generelle vilkårene. Vilkårene i konsortieavtalen må imidlertid utformes på en slik måte at det sikrer at foretakene (jf. fotnote til punkt 9.4) som deltar i prosjektet ikke mottar indirekte statsstøtte, slik dette er beskrevet i ESAs retningslinjer for statsstøtte til forskning, utvikling og innovasjon paragraf 28 bokstav b), c) eller d).²

12 Sentrenes funksjonstid - avvikling

- 12.1 Finansieringen til det enkelte senter løper i en periode på inntil åtte år etter oppstart. Når finansieringen fra Norges forskningsråd opphører, vil senteret ikke lenger være en del av FME-ordningen.
- 12.2 Dersom det oppstår en situasjon som i vesentlig grad endrer forutsetningene som lå til grunn for opprettelsen av senteret, eller som innebærer at senteret på vesentlige punkter ikke lenger kan drives ut fra prinsippene som er beskrevet i dette dokument, kan Norges forskningsråd heve kontrakten med vertsinstitusjonen i samsvar med bestemmelsene i Forskningsrådets generelle kontraktsvilkår, og frata senteret dets bevilgninger og status som FME.
- 12.3 De personalmessige forhold må ivaretas ved avvikling av senteret. Ved avviklingen må vertsinstitusjonen særlig påse at masterstudenter og stipendiater gis anledning til å fullføre sitt studium etter planen.

² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:E2014C0271&from=EN>

Vedlegg: Suksesskriterier for FME

Utover å oppfylle de formelle krav som stilles, kjennetegnes et fremgangsrikt forskningscenter for miljøvennlig energi ved følgende:

Forskningen

- Senteret driver langsiktig, temarelevant forskning på høyt internasjonalt nivå innen det område som er trukket opp i prosjektbeskrivelsen og viser dette gjennom doktorgrader, vitenskapelig publikasjoner, fremlegg på anerkjente internasjonale konferanser og andre former for vitenskapelig merittering.
- Senteret har en klar forskningsprofil og har lyktes med å markere seg internasjonalt (f. eks gjennom at forskere har mottatt priser eller er invitert som "keynote speakers" på internasjonale konferanser).
- Det er et reelt samarbeid mellom forskningspartnerne i senteret og senteret har bidratt til en bedre nasjonal struktur på forskning innenfor senterets tematiske område.
- Senterets brukerpartnere har økt sitt forskningsengasjement både gjennom deltakelse i senterets virksomhet og egen FoU-virksomhet innenfor temaer med relasjon til senteret.

Innovasjon og verdiskaping

- Senterets forskning har skapt eller forventes å skape muligheter for innovasjon og økt konkurransekraft hos brukerpartnere fra næringslivet, og styrke kunnskapsgrunnet hos partnere fra offentlige virksomheter (bedre forvaltning).
- Senterets forskning har gitt samfunnsmessige ringvirkninger utover de partnere som direkte deltar i senterets virksomhet.
- Senteret har gjensidig mobilitet av personell mellom senteret og brukerpartnere. Forskere fra partnere arbeider i senteret og stipendiater og forskere fra vertsinstitusjonen arbeider i perioder hos brukerpartnere.
- Senteret har en arbeidsform som sikrer at forskningsaktiviteten er relevant for brukerpartnere og at kompetansen og resultatene blir nyttiggjort av samarbeidspartnerne på en effektiv måte.
- Det er lagt til rette for at resultater som faller utenfor brukerpartneres kjerneområde kan kommersialiseres på annen måte f. eks gjennom forskningsbaserte nyetableringer.

Internasjonalisering

- Senteret har en tydelig profil på og klare mål med sitt internasjonale samarbeid.
- Senterets hevder seg i internasjonalt forskningssamarbeid, for eksempel som aktør i EUs rammeprogram.
- Senteret har aktivt samarbeid med internasjonale forskningsmiljøer og har også på andre måter bidradd til internasjonalisering av norsk forskning og næringsliv.
- Senteret tiltrekker seg fremragende utenlandske forskere, både stipendiater og seniorpersonell som gjesteforskere. Forskere og stipendiater ved senteret har hatt opphold ved utenlandske forskningsinstitusjoner.

Forskerutdanning og rekruttering

- Senteret ivaretar forskerutdanning på en effektiv måte, og bidrar til å utdanne høyt kvalifisert personell på senterets arbeidsområder.

- Senteret har et inngrep med utdanning, særlig på masternivå, og bidrar til å styrke rekrutteringen til senterets fagområder med særlig vekt på økt rekruttering av kvinner til forskning.

Partnere og finansiering

- Senteret har en langsiktig finansiering fra vertsinstitusjonen og partnerne og disse har økt sin finansiering utover det minimum det er stilt krav om.
- Det arbeides aktivt for å få nye brukerpartnere og blant brukerpartnerne er både store bedrifter og små og mellomstore bedrifter med høy teknologi- og innovasjonsprofil.
- Senteret har lyktes med å skaffe annen ekstern finansiering.

Organiseringen

- Senteret har synlighet og identitet og har etablert et godt samarbeid mellom partnerne.
- Senteret er organisert på en måte som gir god tilpasning til vertsinstitusjonens organisasjon.
- Senteret har et styre og en ledelse som bidrar til at intensjoner og planer som ligger til grunn for opprettelsen av senteret blir fulgt opp.
- Senteret har en samlet ledelse med stor faglig og administrativ selvstendighet.
- Senteret arbeider for å få en god kjønnsbalanse i senterledelse og blant stipendiater.